

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования

«Казанский (Приволжский) федеральный университет»

Институт филологии и межкультурной коммуникации

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по образовательной
деятельности

«»

Е.А. Туридова

2024 г.

**ПРОГРАММА ВСТУПИТЕЛЬНОГО ИСПЫТАНИЯ
ПО ТАТАРСКОМУ ЯЗЫКУ**

Направление подготовки: 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки); 45.03.01 Филология.

По программе: Родной (татарский) язык и литература, английский язык;
Прикладная филология: татарский язык и литература, журналистика.

Форма обучения: очная

Лист согласования программы вступительного испытания

Разработчик(и) программы:

Зав. кафедрой общего языкознания и тюркологии _____ Р.Р. Замалетдинов

Председатель экзаменационной комиссии _____ Сагдиева Р.К.

Программа вступительного испытания обсуждена и одобрена на заседании кафедры татарского языкознания Института филологии и межкультурной коммуникации, Протокол №2 от «10» сентября 2024 г.

Решением Учебно-методической комиссии Института филологии и межкультурной коммуникации Программа вступительного испытания рекомендована к утверждению Ученым советом, Протокол №2 от «11» октября 2024 г.

Программа вступительного испытания утверждена на заседании Ученого совета Института филологии и межкультурной коммуникации, Протокол №2 от «16» октября 2024 г.

Содержание

Раздел 1. Вводная часть

- 1.1 Цель и задачи вступительных испытаний
- 1.2 Общие требования к организации вступительных испытаний
- 1.3 Описание формы проведения вступительных испытаний
- 1.4 Продолжительность вступительных испытаний в минутах
- 1.5 Структура вступительных испытаний

Раздел 2. Содержание программы

Раздел 3. Фонд оценочных средств

- 3.1. Инструкция по выполнению работы
- 3.2. Образцы заданий вступительных испытаний

Раздел 4. Список литературы

Раздел 1. Вводная часть

Настоящая программа сформирована на основе федерального государственного образовательного стандарта высшего образования по направлению подготовки 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки). Родной (татарский) язык и литература, русский язык; 45.03.01 Филология. Прикладная филология: Татарский язык и литература, журналистика. К сдаче вступительного испытания в бакалавриат допускаются лица, имеющие среднее образование любого уровня, подтвержденное документом о среднем образовании.

1.1. Цель и задачи вступительных испытаний

Цель вступительного испытания: определить готовность и возможность абитуриента освоить выбранную программу.

Задачи вступительного испытания:

- выявить уровень владения абитуриентом татарским языком (фонетические, лексические, грамматические навыки, речевые умения, навыки работы с текстом, умения в письменной речи на татарском языке);
- установить степень владения абитуриентом тематикой в профессиональной области на языке.

1.2. Общие требования к организации вступительных испытаний

К участию во вступительном испытании допускаются лица, подавшие документы в Университет, при наличии документа, удостоверяющего личность (в том числе паспорт гражданина Российской Федерации, удостоверяющий личность гражданина Российской Федерации за пределами территории Российской Федерации). При отсутствии документа, удостоверяющего личность, поступающий не допускается к участию на экзамене, допуск к очному вступительному испытанию поступающий получает после предъявления оригинала документа, удостоверяющего личность поступающего, представителю Приемной комиссии/дежурному по аудитории. В случае опоздания на очное вступительное испытание или в

случае задержки с подключением к дистанционному вступительному испытанию, поступающий может быть допущен к участию при условии опоздания не более 30 минут с момента начала вступительного испытания, без продления времени выполнения заданий.

Экзамен проводится в тестовой форме, очно или дистанционно с использованием системы прокторинга.

Во время проведения вступительных испытаний поступающему запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными телефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информации.

Перечень знаний, умений и навыков, которыми должен обладать поступающий.

Сдающие вступительный экзамен по татарскому языку должны:

Знать теоретический материал по:

- фонетике родного татарского языка;
- графике;
- орфографии;
- лексике и фразеологии;
- морфемике и словообразованию;
- морфологии;
- синтаксису словосочетания, предложения;
- стилистике.

Владеть навыками:

- фонетического анализа;
- графического и орфографического анализа;
- лексического анализа;
- морфемного и словообразовательного анализа;
- морфологического анализа слов разных частей речи;
- синтаксического анализа словосочетания, простого и сложных предложений разных типов.

Уметь:

- анализировать языковые единицы разных уровней;
- разграничивать основные единицы языка и их разновидности;
- употреблять их в соответствии с нормами литературного языка;
- анализировать языковые и лингвостилистические особенности текста.

1.3. Описание формы проведения вступительных испытаний

Форма проведения вступительного испытания – письменный экзамен по направлению бакалавриата.

Вступительное испытание проводится очно и (или) с применением дистанционных технологий.

1.4. Продолжительность вступительных испытаний в минутах

На выполнение заданий дается 120 минут. При дистанционном подключении к вступительному экзамену в течение всего экзамена абитуриенту необходимо находиться в кадре.

1.5. Структура вступительных испытаний

По результатам вступительного испытания абитуриент набирает определенное количество баллов. Абитуриент решает тестовые задания состоящие из 40 вопросов. Максимальная оценка по результатам вступительного испытания составляет 100 баллов. Набравшие менее 40 баллов, выбывают из конкурса.

Экзамен позволяет проверить: уровень развития научного мышления абитуриента, знание основных вопросов теории образовательного процесса, умение самостоятельно решать профессиональные задачи разного характера и уровня сложности.

Экзаменационные задания состоят из трех блоков.

Первый блок – тесты с выбором одного правильного ответа.

Второй блок – тесты на соответствия.

Третий блок заданий предполагает ответы, которые нужно написать по определенным требованиям, которые расписываются в тексте заданий.

Раздел 2. Содержание программы

Тел турында гомуми мәгълүмат

Иҗтимагый күренеш буларак тел. Тел үсеше турында гомуми мәгълүмат. Телнең структур һәм функциональ үсеше. Татар милли әдәби теленең формалашуы. Татар теленең төп диалектлары. Тел гыйлеменен әһәмияте һәм төп бүлекләре. Тел – милләтнең иң кыйммәтле тарихи ядкәре.

Фонетика һәм орфоэпия

Фонетика һәм орфоэпия турында төшенчә.

Сөйләм органнары. Авазларның ясалышы. Сузык һәм тартык авазлар арасында аерма.

Татар телендә сузык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар (арткы һәм алгы рәт сузыклары). Сингармонизм законы, аның төрләре. Сингармонизм законы сакланмаган очраклар.

Татар телендә тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Тел арты тартыклары һәм увуляр тартыклар. Ирен-ирен һәм ирен-теш тартыклары. Тартыкларның охшашлануы (ассимиляция). Тартыкларның чиратлашуы.

Аваз һәм хәреф. Авазларны язуда күрсәтү. Алфавит.Әйтелеш һәм язылышның туры килмәгән очраклары. **Я, е, ю, ё** хәрефләренең дәрәс язылышы. **О, ө, ы, е, э** хәрефләренең дәрәс язылышы. Тавышсыз хәрефләрнең дәрәс язылышы.

Татар телендә ижек һәм басым. Интонация.

Лексика һәм сөйләм культурасы

Лексика һәм сөйләм культурасы турында төшенчә. Татар теленең сүзлек байлыгы (лексикасы) һәм аның үзгәрүе.

Сүз. Аның мәгънәсе. Бер һәм күпмәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Омонимнар, синонимнар, антонимнар.

Кулланылыш өлкәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Гомумхалык сүзләре. Әдәби тел сүзләре. Диалекталь сүзләр. Профессиональ сүзләр. Терминнар.

Кулланылыш дәрәжәсе ягыннан татар теленң сүзлек составы. Тарихи сүзләр һәм архаизмнар. Неологизмнар. Алынмалар.

Лексикография. Сүзлекләрнең төрләре.

Сүз төзелеше һәм ясалышы

Сүз төзелеше. Сүзнең мәгънәле кисәкләре. Тамыр һәм кушымча. Сүз ясагыч һәм мөнәсәбәт белдерүче кушымчалар. Мөнәсәбәт белдерүче кушымчаларның модальлек һәм бәйләгеч төрләре. Аларны сүзгә ялгау тәртибе. Сүзнең нигезе.

Татар телендә сүз ясалышы ысуллары. Кушымчалар ялгап, сүз ясау. Сүзләрне кушу юлы (саф кушма сүзләр, тезмә сүзләр, кыскартылма сүзләр), аларның дәрәс язылышы. Сүзләрнең аваз составын үзгәртү. Сүзләрнең мәгънәсен үзгәртү. Сүзләрнең бер сүз төркеменнән икенчесенә күчү юлы (исем фигыльнең исемгә, сыйфат фигыльнең исемгә һ.б.).

Морфология

Тел белеменең сүз төркеменән өйрәнә торган тармагы буларак морфология.

Сүз төркемнәре турында төшенчә. Татар телендә сүз төркемнәре. Сөйләм оештырудагы рольләреннән чыгып, сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәренә, бәйләгеч сүз төркемнәренә, модаль сүз төркемнәренә бүленүе.

Исем. Сүз төркеме булара кисем. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрнең берлек һәм күплек төрләре. Исемнәрнең килеш һәм тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Сан, тартым һәм килеш кушымчаларын куллануда стилистик төрлелек. Исемнәрнең жөмләдә кулланылышы. Исемнәргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Фигыль. Фигыль турында төшенчә. Фигыльнең башлангыч формасы. Барлык-юклык төре. Фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Фигыль юнәлешләре.

Затланышлы фигыльләр.

Хикәя фигыль. Хәзерге, үткән, киләчәк заман хикәя фигыльләр. Аларның мәгънәсе, ясалышы. Зат-сан белән төрләнеше, дәрәҗәсе. Жөмләдә кулланылышы.

Боек фигыль. Аның мәгънәсе, зат-сан белән төрләнеше. Жөмләдә кулланылышы.

Шарт фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы, зат-сан белән төрләнеше, жөмләдә кулланылышы.

Затланышлы фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Затланышсыз фигыльләр.

Сыйфат фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы, фигыль һәм сыйфат белән уртақ билгеләре. Заманнары. Исемләшүе. Үткән заман һәм киләчәк заман сыйфат фигыльләренң хикәя фигыльләр белән охшаш һәм аермалы яклары. Сыйфат фигыльләренң жөмләдә кулланылышы.

Хәл фигыль. Аның мәгънәсе, төрләре, ясалышы. Рәвеш һәм фигыль белән уртақ билгеләре. Икенче төр хәл фигыльнең хикәя фигыль белән охшаш һәм аермалы яклары. Хәл фигыльнең жөмләдә кулланылышы.

Исем фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы. Исем һәм фигыль белән уртақ билгеләре. Исем фигыльнең исемгә күчүе. Исем фигыльнең жөмләдә кулланылышы.

Инфинитив. Аның мәгънәсе, ясалышы, дәрәҗәсе. Инфинитивның жөмләдә кулланылышы.

Ярдәмче фигыльләр һәм аларның кулланылышы. Мөстәкыйль фигыльләренң ярдәмче фигыль мәгънәсендә йөрүе.

Затланышсыз фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Сыйфат. Сыйфат турында төшенчә, аның мәгънәсе, сыйфат дәрәҗәләре. Аларның ясалышы һәм дәрәҗәсе. Сыйфатның исемләшүе. Сыйфатларның жөмләдә кулланылышы. Сыйфатка морфологик анализ ясау тәртібе.

Сан. Сан турында төшенчә, аның мәгънәсе. Сан төркемчәләре: төп сан, тәртип саны, бүлем саны, чама саны, жыю саны, өлеш саны. Саннарның

исемләшүе. Язуда рим һәм гарәп цифрларының кулланылышы һәм дәрәҗә язылышы. Төзелеш буенча сан төрләре (тамыр, кушма, парлы, тезмә саннар), аларның дәрәҗә язылышы. Санга морфологик анализ ясау тәртібе.

Рәвеш. Рәвеш турында төшенчә, аның мәгънәсе. Рәвеш төркемчәләре: саф, охшату-чагыштыру, күләм-чама, вакыт һәм урын, сәбәп-максат рәвешләре. Рәвешләрнең жөмләдә кулланылышы. Рәвешләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Алмашлык. Аның башка мөстәкыйль сүз төркемнәреннән аермасы. Алмашлыкларның төркемчәләре. Билгеләү, билгесезлек һәм юклык алмашлыкларының дәрәҗә язылышы. Алмашлыкларның жөмләдә кулланылышы. Алмашлыкларга морфологик анализ ясау тәртібе.

Аваз ияртемнәре. Аваз ияртемнәренең жөмләдә кулланылышы. Аларның дәрәҗә язылышы. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ ясау тәртібе.

Бәйләк. Бәйләк турында гомуми төшенчә. Үзләреннән алда килгән сүзләрнең нинди килештә килүен таләп итүдән чыгып, бәйләкләрнең төркемчәләре. Бәйләкләрнең практик кулланылышы. Бәйләк сүзләр. Бәйләкләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Төркәгеч. Төркәгеч турында гомуми төшенчә. Төркәгечләрнең төркемчәләре: тезүче һәм ияртүче төркәгечләр. Төркәгеч сүзләр. Төркәгечләрнең дәрәҗә язылышы. Төркәгечләрнең жөмләдә кулланылышы. Төркәгечкә морфологик анализ ясау тәртібе.

Кисәкчә. Кисәкчә турында гомуми төшенчә. Кисәкчәләрнең төркемчәләре (көчәйткеч һәм чикләүче кисәкчәләр, сорауны, раслауны, билгесезлекне, икеләнүне, теләкне, үтенүне, юклыкны белдерүче кисәкчәләр). Кисәкчәләрне сөйләмдә куллану. Кисәкчәләрнең дәрәҗә язылышы. Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Хәбәрлек сүзләр. Хәбәрлек сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәре белән охшаш һәм аермалы яклары. Аларның жөмләдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ ясау тәртібе.

Ымлыклар. Аларның төркемчэләре. Дөрес язылышы. Ымлыкларга морфологик анализ ясау тәртибе.

Синтаксис

Синтаксис турында төшенчә. Төп синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, синтагма, жөмлә, жөмлә кисәкләре, кушма жөмлә, текст.

Гади жөмлә синтаксисы. Сүзтезмә турында төшенчә. Аның сүздән һәм жөмләдән аермасы. Ияртүче һәм иярүче кисәкләр турында төшенчә. Ияртүче кисәкнең кайсы сүз төркеменә керүенә карап, сүзтезмәләрне төркемләү.

Жөмлә турында төшенчә. Әйтү максаты буенча жөмлә төрләре: хикәя, сорау, боеру жөмлөләр. Тойгылы жөмлөләр. Аларны оештыруда катнашучы чаралар.

Жөмләдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле һәм ияртүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнештә торган сүзләр арасындагы мөнәсәбәтләр.

Ике составлы жөмлә турында төшенчә. Баш һәм иярчен кисәкләр. Жыйнак һәм жәенке жөмлөләр

Жөмләнең баш кисәкләре.

Ия һәм аның белдерелүе.

Хәбәр һәм аның белдерелүе. Хәбәрнең ия белән ярашуы. Ия белән хәбәр арасында сызык.

Жөмләнең иярчен кисәкләре.

Аергыч һәм аның белдерелүе. Аергычларның аерылмышы белән бәйләнеше. Тиндәш һәм тиндәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

Хәл. Аның төркемчэләре, аларның белдерелүе.

Аныклагыч. Аның башка иярчен кисәкләрдән аермасы, белдерелүе. Аныкланмыш белән бәйләнеше.

Жөмлә кисәкләренең шартлы билгеләре.

Жөмлөнөң модаль кисәкләре. Эндәш сүзләр, алар янында тыныш билгеләре. Кереш сүзләр һәм кереш жөмлөләр, аларның мәгънәләре, алар янында тыныш билгеләре.

Жөмләдә сүз тәртибе турында гомуми төшенчә. Жөмләдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибе. Логик басым.

Жөмлөнөң аерымланган кисәкләре турында гомуми төшенчә. Аерымланган хәлләр. Аерымланган аныклагычлар. Алар янында тыныш билгеләре.

Жөмлөнөң тиндәш кисәкләре турында төшенчә. Тиндәш кисәкләрнең үзара бәйләнеше. Тиндәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиндәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Тулы һәм ким жөмлөләр. Ким жөмлөләрнең сөйләмдә кулланылышы.

Бер составлы жөмлөләр турында төшенчә. Бер составлы фиғыль жөмлөләр. Бер составлы исем жөмлөләр.

Туры һәм кыек сөйләм. Диалог, аның язылышы, тыныш билгеләре. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү.

Гади жөмлөгә синтаксик анализ ясау тәртибе.

Кушма жөмлө синтаксисы. Кушма жөмлө турында гомуми төшенчә. Кушма жөмлөләрне төркемләү.

Тезмә кушма жөмлөләр. Аларның төрләре: теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма жөмлөләр. Аларда тыныш билгеләре.

Иярченле кушма жөмлөләр. Төзелеше ягыннан иярченле кушма жөмлө төрләре – аналитик һәм синтетик иярченле кушма жөмлөләр. Алардагы бәйләүче чаралар. Синтетик һәм аналитик иярченле кушма жөмлөләрдә тыныш билгеләре.

Иярчен жөмлөләрнең мәгънә ягыннан төрләре: иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен аергыч, иярчен тәмамлык һәм иярчен хәл (иярчен урын, иярчен вакыт, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат, иярчен шарт, иярчен кире) жөмлөләр. Аларда тыныш билгеләре.

Катлаулы синтаксик конструкцияләр турында төшенчә.

Күп иярченле кушма жөмлөлөр: тиндәш иярүле, тиндәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле.

Катнаш кушма жөмлө, аның төзелеше, андагы тыныш билгеләре.

Кушма һәм катлаулы жөмлөлөргә анализ ясау тәртибе.

Пунктуация

Жөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше, интонация һәм тыныш билгеләре.

Нокта, сорау, өндәү билгеләре, сорау-өндәү билгеләре куела торган очраklar.

Күпнокталар һәм куштырнаклар куела торган очраklar. Өтер, нокталы өтер, ике нокта куела торган очраklar. Сызык һәм жәяләр куела торган очраklar.

Стилистика һәм сөйләм культурасы

Әдәби тел һәм аның стильләре. Язма һәм сөйләмә стиль. Функциональ стильләр: матур әдәбият стиле, вакытлы матбугат стиле, фәнни стиль, эш кәгазьләре стиле, эпистоляр стиль.

Сөйләм культурасы һәм аның нигезләре. Сөйләмгә куела торган таләпләр.

Раздел 3. Фонд оценочных средств

3.1. Инструкция по выполнению работы

Во время проведения вступительных испытаний поступающему запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными телефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информации.

Задания выполняются на предоставленных бумажных носителях. Используются только шариковые ручки.

Результаты вступительных испытаний оцениваются по 100-балльной шкале.

Экзаменационные задания состоят из трех блоков.

Первый блок – тесты с выбором одного правильного ответа. Каждый правильный ответ оценивается в два балла. Всего 20 заданий, итого – 40 баллов.

Второй блок – тесты на соответствия. 10 заданий, каждый по 3 балла, итого – 30 баллов.

Третий блок заданий предполагает ответы, которые нужно написать по определенным требованиям, которые расписываются в тексте заданий. Всего 10 вопросов, оцениваются тремя баллами каждый. Итого – 30 баллов.

3.2. Образцы экзаменационных вопросов (тестов)

А. Тест. Бирелгэн 4 вариант арасыннан бер дөрес жавапны табыш билгелэгез.

А1. [э] авазын тасвирлаган билгелэмэне күрсэтегез.

1. арткы рэт, урта күтэрелешле, иренлэшмэгэн кыска сузык;
2. алгы рэт, урта күтэрелешле, иренлэшмэгэн кыска сузык;
3. алгы рэт, түбэн күтэрелешле, иренлэшмэгэн озын сузык;
4. арткы рэт, түбэн күтэрелешле, иренлэшмэгэн озын сузык.

А2. Яңгырау тартыклардан гына торган рэтне күрсэтегез.

1. б, г, ж, д;
2. т, в, с, й;
3. л, р, к, ф;
4. w, н, h, щ.

А3. Нинди аваз үзгәрешенә диссимилиция диләр?

1. сузык авазларның калынлыкта-нечкәлектә ярашуы;
2. сузыкларның кыскаруы яки төшөп калуы;
3. тартык авазларның охшашлануы;
4. тартык авазларның охшашсызлануы.

А4. БОЛЫН сүзенәң язылыш принцибын күрсәтегез.

1. фонетик;
2. морфологик;
3. график;
4. тарихи-традицион.

А5. “Чакырган жырға бар, куган жирдән кит” мәкалендә нинди сүзләр кулланылган?

1. капма-каршы мәгънәле сүзләр;
2. мәгънәдәш сүзләр;
3. аваздаш сүзләр;
4. тамырдаш сүзләр.

А6. Фразеологизмның мәгънәсен табыгыз: КҮЗ АЧЫП ЙОМГАНЧЫ -

...

1. аптырату;
2. кыйнау;
3. тиз;
4. янау.

А7. Омофоннар булган рәтне күрсәтегез.

1. Гөлүсә – гөл үсә, искөргән – ис көргән;
2. Басма – басма, сабын – сабын;
3. Төш – төш, ял – ял;
4. Тир – тир, карта - карта.

А8. Жөмләдә аерып бирелгән диалектизмның мәгънәсен билгеләгез:
“Әйдәгез, ЖӨРЕНГӘ болынны терелтәбез” (Н.Гыйматдинова).

1. иртәгә;
2. киләсе елга;
3. жәйгә;
4. быел.

А9. Сүзненәң тамыры дип нәрсәгә әйтәләр?

1. сүзненәң мәгънәгә ия иң кечкенә кисәгә;
2. сүзненәң төп мәгънәсен белдерә торган кисәгә;
3. сүзненәң төрләндергеч кушымчаларын алганнан соң калган өлешә;

4. сүзгә яңа мәгънә өсти торган кисәк.

A10. Тезмә сүзне күрсәтегез.

1. аш[...]казаны;
2. жил[...]тегермәне;
3. савыт[...]саба;
4. жете[...]кызыл.

A11. Фигыль ясагыч кушымчалардан торган рәтне билгеләгез.

1. -чы/че, -даш/-дәш, -ак/-әк;
2. -лы/-ле, -гы/ге, -чан/чән;
3. -ла/-лә, -ылда/-елдә, -а/-ә;
4. -ча/-чә, -дай/-дәй, -лата/-ләтә.

A12. Сүз мәгънәле кисәкләргә дәрәс аерылган очракны табыгыз.

1. кил-әчә(к)г-ем-не;
2. килә-чәгем-не;
3. ки-лә-чә-гем-не;
4. кил-әчәгем-не.

A13. Сорау алмашлыгы кәргән жөмләнә табыгыз.

1. Жир йөзәндәгә бөтен малайларның исемнәре була (Г.Мөхәммәтшин).
2. Күңелгә әллә нинди шикләр килә. (М.Әмир)
3. Бу ямьсез песинә нигә керттегез? (Ә.Бикчәнтәева)
4. Кызганычка каршы, моның сәбәбен ачыклай алмадылар (Һ.Такташ)

A14. Бүлән саннары нинди кушымчалар ярдәмендә ясала?

1. -ар/-әр// -шар/-шәр;
2. -ау/-әү;
3. -нчы/-нче// -ынчы/-енче;
4. -лап/-ләп// -ларча/-ләрчә.

A15. Үзләреннән алда килгән исемнәң баш килештә булуын таләп иткән бәйләкләр рәтән табыгыз.

1. белән, өчән, шикеллә;
2. соң, бүтән, тыш;
3. таба, күрә, каршы;
4. әлек, башка, бирлә.

A16. Сыйфат кәргән жөмләнә табыгыз.

1. Дүрт яктан дошман булса да, һәрбер адымны тик сугышып кына атласак та, күнелем ышанадыр иде: кайдадыр яктылык бар, кайчан да булса без шуна ирешербез, ди идек. (Г.Ибраһимов);

2. Тау түбәсеннән берәү ат чаптырып бара – ул, әкият батырыдай, дөрләп янган ут эченә ташланды (М.Хәбибуллин);

3. Жиләк жыю буенча балалар арасында Мәрфуга карчыктан кала иң зур абруй Зөлфиядә иде (М.Мәһдиев);

4. Өнә ике кыз койрыкның иң очына утырганнар да пароход артыннан ургылып калган суга карап баралар (Ә.Еники).

A17. Рәвешле исем сүзтезмәне табыгыз.

1. күп китап;
2. яңа йорт;
3. дуслардан бишәү;
4. икенче дустаны.

A18. “Көннәрдән беркөнне ул кабак юкка чыкты” (Ф.Хәснә) жөмләсендә УЛ сүзе нинди жөмлә кисәге була?

1. хәбәр;
2. тәмамлык;
3. ия;
4. аергыч.

A19. Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма жөмлөгә туры килгән билгеләмәне табыгыз.

1. Мондый жөмләләрдә иярчен жөмләләр баш жөмләнең бер үк кисәген бер үк яктан ачыклайлар.

2. Мондый жөмләләрдә иярчен жөмләләр баш жөмләне төрле яктан ачыклайлар.

3. Мондый жөмләләрдә иярчен жөмләләр баш жөмлөгә бер-бер артлы иярәләр.

4. Мондый жөмләләрдә иярчен жөмләләр баш жөмлөгә карата төрле бәйләнеш комбинацияләрендә киләләр.

A20. Төрле сәбәпләр аркасында сөйләмнең әйтәлп бетмәвен күрсәтү өчен _____ куела.

1. күпнокта;
2. сызык;
3. жәяләр;
4. өтер.

B1. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) [y]	1) арткы рэт, иренлөшкән, урта күтәрелешле сузык аваз
Б) [a]	2) арткы рэт, иренлөшмәгән, урта күтәрелешле сузык аваз
В) [o]	3) арткы рэт, иренлөшмәгән, түбән күтәрелешле сузык аваз
Г) [ы]	4) арткы рэт, иренлөшкән, югары күтәрелешле сузык аваз

В2. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйнагын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) ихтимал	1) басым сүзнең беренче ижегенә төшә
Б) кирәкми	2) басым сүзнең икенче ижегенә төшә
В) күтәрелеш	3) басым сүзнең өченче ижегенә төшә
Г) мөгаен	4) басым сүзнең дүртенче ижегенә төшә

В3. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйнагын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) бөркә	1) сүз ясагыч кушымча ялгану ысулы белән ясалган сүз
Б) бөркүлек	2) сүзләр кушылу ысулы белән ясалган сүз
В) бөкре	3) конверсия ысулы белән ясалган сүз
Г) билбау	4) тамыр сүз

В4. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйнагын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) матча	1) составында сүз ясагыч кушымча булган сүз
Б) майданчык	2) составында беринди дә кушымча булмаган тамыр сүз
В) мүкләгеч	3) составында бәйләгеч кушымча булган сүз
Г) мыкча	4) составында модальлек кушымчасы булган сүз

В5. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйнагын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) авызы пешкән	1) ягымлы сүзлә кеше
Б) бал авыз	2) исеме чыгу
В) дан китү	3) буйсындыра алмау
Г) йөгәннән ычкындыру	4) алданган кеше

В6. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйнагын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) холык, табигать	1) антонимнар
Б) карсақ, озын	2) синонимнар
В) кызарган, кыз арган	3) паронимнар

Г) диктант, диктат	4) омонимнар

В7. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Солтангәрәй бөтен күңелен укуга бирде.	1) составында иялек килешендәге зат алмашлыгы булган жөмлө
Б) Бу эшкә аның кулы килешеп тора иде.	2) составында вакыт рәвеше булган жөмлө
В) Без хәзер һөнәрле.	3) составында тамыр сыйфат булган жөмлө
Г) Замананың көе үзгә шул.	4) составында төшем килешендәге исем булган жөмлө

В8. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) предметның, затның билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	1) алмашлык
Б) предметны һәм затны белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	2) исем
В) исемне, сыйфатны, санны һәм рәвешне алмаштырып килә торган мөстәкыйль сүз төркеме	3) рәвеш
Г) эш яки хәлнең билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	4) сыйфат

В9. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Жиде кат үлчә, бер кат кис.	1) составында урын хәле булган жөмлө
Б) Ул монда артык кеше иде.	2) составында вакыт хәле булган жөмлө
В) Ул моны сиздермәс өчен елмайган булды.	3) составында максат хәле булган жөмлө
Г) Кичен мин аны озатып калдым.	4) составында күләм хәле булган жөмлө

В10. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Зөфәр болай әйбәт кеше иде, дөрөсрәге, ул үзен иң уңай яктан күрсәтә белә иде. (Ә.Еники)	1) иярчен аергыч жөмлө
Б) Ләкин безгә алар белән танышырга туры килмәде, чөнки без анда өч-дүрт көн генә тордык. (Ш.Камал)	2) иярчен рәвеш жөмлө
В) Ул биргән ак яулык та озак еллар түш кесәсеннән төшмәде. (Ш.Маннур)	3) иярчен сәбәп жөмлө

Г) Ул, күзлөре еракка текэлгән килеш, туган ил табигатенә сокланып торды. (М.Әмир)	4) иярчен аныклагыч жөмлө

В11. “Кулың *жжиткән ботакның жчимешен өз*” (Мәкаль) жөмлөсөндө ТСТ калыбына туры килгән ничә ижек бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В12. “Эченә салмасаң, *тышына чыкмас*” (Мәкаль) жөмлөсөндө сүз басымы соңгы ижеккә төшмөгән ничә сүз бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В13. Бирелгән рәттә ничә сүз артык: *күренекле, уңган, атаклы, танылган, эшлекле, тырыш, мәшһүр, атказанган*

Жавапны сан белән языгыз.

В14. “Төп ... *утырту*” фразеологик әйтелмәсөндө нокталар урынында кайсы сүз төшөп калган?

Жавап сүзнә баш хәрәфләр белән фразеологизмда кулланылган формада языгыз.

В15. “*Кош – канаты белән, гаилә татулыгы белән көчле*” (Мәкаль) жөмлөсөндө ничә ясалма сүз бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В16. “*Баш белән таш ярып булмый*” (Мәкаль) жөмлөсөндөгә БЕЛӨН сүзгә кайсы сүз төркеменә карый?

Жавап сүзнә (терминны) баш хәрәфләр белән берлек санда языгыз.

В17. “*Уйламыйча башлама, башлаган эшнә ташлама*” (Мәкаль) жөмлөсөндө ничә затланышсыз фигыль кулланылган?

Жавапны сан белән языгыз.

В18. *Начар арба юл боза* (Мәкаль) жөмлөсөндөгә ЮЛ сүзгә нинди жөмлө кисәгә?

Жавап сүзнә (терминны) баш хәрәфләр белән баш килештә, берлек санда языгыз.

В19. “*Болында үлән ни хәтле, анда кеше шул хәтле*” (Г.Бәширов) жөмлөсөндө аналитик иярчен компонентның мәгънәви төрө нинди?

Жавап сүзнә (бер сүз) баш хәрәфләр белән языгыз.

В20. “*Дала буш, дала тын, үзе туп-тигез һәм очсыз-кырыйсыз*” (Ә.Еники) жөмлөсә ничә компоненттан тора?

Жавапны сан белән языгыз.

Раздел 4. Список литературы

(Перечень литературы и информационных источников для подготовки к вступительным испытаниям)

а) основная

1. Галиуллина Г.Р., Шәкүрова М.М. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа (5-9 нчы сыйныфлар). http://mon.tatarstan.ru/rus/file/pub/pub_263448.docx.

2. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 8 нче с-фы өчен д-лек. – 3 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2002. – 159 б.

3. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 9 нчы с-фы өчен д-лек. / М.З.Зәкиев, С.М.Ибраһимов. – Тулыл. 4 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2008. – 159 б.

4. Зәкиев М.З., Максимов Н.В. Татар теле: Татар урта гомуми белем бирү мәкт. 10–11 нче с-флары өчен д-лек. Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 334 б.

5. Максимов Н.В. Татар теле. 7 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Н.В. Максимов, Г.Ә. Нәбиуллина. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 159 б.

6. Мирзахитов Р.Х. Татар теле. 9 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Р.Х. Мирзахитов, М.М. Шәкүрова, Н.Х. Мусаяпова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – 190 б.

7. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 6 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Р.М. Гарәпшина, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 191 б.

8. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 7 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.Ф. Харисова, Л.К. Сабиржанова, М.Ә. Нуриева. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 215 б.

9. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 8 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 223 б.

10. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 9 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Э.Х. Кадирова. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 143 б.

11. Сәгъдиева Р.К., Хөснетдинов Д.Х. Татар теленнән презентацияләр. 664 слайд. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. (диск)

12. Татар теле (кагыйдәләр, методик киңәшләр, анализ үрнәкләре, биремнәр). Абитуриентлар, укытучылар, студентлар өчен. / Мирзахитов Р.Х., Сәгъдиева Р.К., Хөснетдинов Д.Х. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2017. – 191 б.

13. Татар теле. 8 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Г.Ф. Гайнуллина һ.б. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 182 б.

14. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына татар теле: үрнәк гомуми программа (V–IX сыйныфлар). <http://mon.tatarstan.ru/rus/programmy.htm?page=2>

15. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына татар теле: үрнәк гомуми программа (X–XI сыйныфлар). <http://mon.tatarstan.ru/rus/programmy.htm?page=2>

16. Харисов Ф.Ф. Татар теле. 5 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Ф.Ф. Харисов, Ч.М. Харисова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 159 б.

17. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Татар теленнән күнегүләр һәм тестлар. – Казан: Яңалиф, 2006.

18. Харисова Ч.М. Татар теле. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Ч.М. Харисова, Н.В. Максимов, Р.Р. Сәйфетдинов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 207 б.

19. Харисова Ч.М. Татар теле. Анализ үрнәкләре: Югары сыйныф укучылары, абитуриентлар, студентлар, укытучылар өчен ярдәмлек / Ч.М. Харисова. – Казан: Мәгариф, 2009. – 119 б.

20. Хәсәншина Р.Г. Татар теле. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Р.Г. Хәсәншина. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 175 б.

21. Шәмсетдинова Р.Р. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) 5 нче с-ф. / Р.Р. Шәмсетдинова, Г.К. Һадиева, Г.В. Һадиева. – Казан: “Мәгариф-Вақыт” нәшр., 2015. – 175 б.

22. Юсупов Ф.Ю. Татар теле. 6 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Ф.Ю. Юсупов, Ч.М. Харисова, Р.Р. Сәйфетдинов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 175 б.

б) дополнительная

1. Абдуллина Р.С. Сөйләм культурасы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012.

2. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов С.М., Вафина Э.Х. Хәзерге татар телендә тыныш билгеләре. – Казан, ТКН, 1995.

3. Сафиуллина Ф.С. Хәзерге татар әдәби теле. Югары уку йортларының эзерлек факультетлары һәм абитуриентлар өчен дәреслек. – Казан университеты нәшрияты, 2002.

в) словари и справочники

1. Исәнбәт Н.С. Татар теленең фразеологик сүзлеге: 2 томда. – Т. II / Н.С.Исәнбәт. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 368 б.

2. Исәнбәт Н.С. Татар теленең фразеологик сүзлеге: 2 томда. – Т. I / Н.С.Исәнбәт. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1989. – 495 б.

3. Русско-татарский толковый словарь лингвистических терминов / под ред. Ф.И. Тагировой и Ф.Ф. Гаффаровой. – Казан: ИЯЛИ, 2016. –248 с.
4. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге / ред. Ф.Ф. Гаффарова, Ф.И. Таһирова, Р.Т. Сәфәров. –Казань: ТӘһСИ, 2017. –Т. 3: К. –744 с.
5. Татар теленең орфографик сүзлеге. – Казан, «Раннур», 2002.
6. Татар теленең этимологик сүзлеге: 2 томда / төз. Р.Г. Әхмәтъянов; фәннимөхәррире Р.Т. Сәфәров. –Казан: Мәгариф – Вакыт, 2015.